

Somaestetikkens og Fænomenologiens Borgercentrerede Problemløsning Anvendt i Organisationsarbejde

skrevet af Emilie Lund Palsøe, KU · udgivet september 2020

Abstract

In this article I have presented a way to apply philosophical theories in real life to solve societal issues for citizens by using the organization Enactlab S/I as a case. I argue that by applying Merleau-Ponty's phenomenology and Shusterman's somaesthetics, Enactlab can work with a first-person perspective and with a view of the body as the lived subject through which the intelligent body gains experiences. Through somaesthetics and phenomenology, Enactlab has developed the concept *embodied communication*. Through this communication they can create awareness about societal challenges, by creating bodily experiences as their communication tool.

Introduktion

Hvorfor anvender organisationer og virksomheder ikke filosofisk teori direkte i samfundets problemstillinger? Filosofistuderende får tudet ørerne fulde af spørgsmålet om, hvad de skal arbejde med, når de er færdige med universitetet. Det spørgsmål kan besvares med eksempler på konsulentjobs og forskellige interesseområder i organisationer. Men problemet for de udsørgende ligger i, hvad filosofistuderende direkte skal bruge de tillærte abstrakte teorier til i de jobs, der findes i samfundet i dag. Udover de analytiske kvalifikationer filosofistuderende erhverver sig, når de arbejder med tunge tekster og argumentationsstrukturer, pointerer de udsørgende at bl.a. teorier fra Platon, Kant, Nietzsche og Hegel etc. ikke bliver direkte anvendt i

organisationer, virksomheder og kommuner, hvorfor de udsørgende ikke kan se nytte i disse teorier i samfundet.

På den ene side kan de udsørgende have ret i, at Platons hulelignelse måske ikke direkte udarbejdes i de danske virksomheder og organisationer, hvorfor man burde læse noget mere praktisk som for eksempel business manager. På den anden side kan det fra en filosofistuderendes vinkel virke frustrerende at læse utroligt veludviklede og velargumenterede filosofiske teorier, som måske ikke kan blive appliceret på virkeligheden, fordi virksomheder og organisationer hverken har kompetencerne til at oversætte disse abstrakte teorier til virkelighed eller ønsket om at applicere disse teorier til deres arbejdsplads. Det er måske mere håndgribeligt for virksomheder at arbejde med et markedsfokus ud fra økonomi og politik end at stille spørgsmålstejn ved om vi alle lever i en hule, mens vi kigger på skyggebilleder, som Platon ville pointere, og om vi burde vende op og ned på samfundets prioriteter.

For at modargumentere ovenstående, bliver filosofiske teorier allerede anvendt i virkeligheden, gennem forskning i de filosofiske forskningsinstitutter, på forskellige universiteter, hvor de filosofiske kompetencer og ideer får mulighed for at blive benyttet til undersøgelser af verden. Der kan fremstilles flere eksempler på, hvordan filosoffer undersøger og kommenterer på verden gennem forskning. Blandt andre arbejder Sabrina Ebbesmeyer, fra Københavns Universitet, med *Archeology of the Female Intellectual*, hvor hun dykker ned i historiske kilder og finder kvinder frem fra forskellige tider, som har skrevet filosofi, men som er blevet glemt i et patriarkalsk verdenssystem. Således kan Ebbesmeyer videregive ”nye” kritiske syn og forståelser fra kvinder, som førhen har været glemt i filosofihistorien, og som ikke har kunne sætte den filosofiske dagsorden før nu (Institut for Kommunikation. Forskning. Filosofi). En anden filosof og forsker er Anne Elisabeth Sejten, fra Roskilde Universitet, som blandt andet arbejder med æstetik gennem David Humes essays *Of the Standard of Taste* (1757). Sejten mener,

at man gennem hendes tolkning kan adressere moderne kunst med et nyt kritisk blik (Sejten 2018).

Det er rigtigt, at forskere benytter deres filosofiske viden til at undersøge verden, eksempelvis gennem historisk forskning af kvinder i filosofien eller en ny forståelse af moderne kunst gennem Humes essays. Men hvordan kan vi sørge for, at al denne filosofiske teori, der bliver forsket i, bliver appliceret på verden således, at den kommer borgerne til gavn? Og hvordan kan vi være sikre på, at de konklusioner, der kommer ud af forskningen, har gavn for borgerne? Kan forskningen undgå at udvikle sig til en top-down proces, hvor forskere bestemmer, hvad der er interessant og vigtigt, fra deres perspektiv, at bidrage med af løsninger til borgeres komplekse problemstillinger?

Jeg vil i de følgende afsnit præsentere et borgercentreret og pragmatisk bud på, hvordan filosofi kan anvendes på virkeligheden gennem fænomenologi og somaæstetik. Jeg vil herigennem give et direkte eksempel på en organisation, som benytter disse teorier og forståelser i deres arbejde med menneskers komplekse samfundsproblemer.

Merleau-Pontys Fænomenologi

I dette afsnit vil jeg præsentere Merleau-Pontys kropsfænomenologi. Hans kropsfænomenologi er interessant som et borgercentreret og pragmatisk bud på, hvordan filosofi kan anvendes på virkeligheden.

Merleau-Pontys fænomenologi skal ses som et modsvar, til det han kalder den mekaniske psykologi. Han mener at den mekaniske psykologi gør mennesket til en maskine gennem begrebet om adfærd, fordi der arbejdes med mennesket som et objekt gennem tredjepersonsperspektivet. Tredjepersonsperspektivet kan defineres som arbejdet med mennesker ud fra eksempelvis videnskabelige teorier om adfærd. Den objektive krop er eksplicit og dannet ud fra omgivelsernes syn på den. Den objektive krop kan opdeles i kropsdele - *partes extra partes* (Merleau-Ponty 2005:84). Disse

dele kan derefter undersøges ud fra, hvordan de fungerer, hvilket Merleau-Ponty mener giver et mekanisk syn på kroppen og derved mennesket. Merleau-Ponty argumenterer for, at kroppen ikke blot er et objekt. Kroppen er handlende og levende - kroppen er et objekt fra andres syn, men den er ikke et objekt i sig selv (Merleau-Ponty 1997:31f).

Problemet ved kun at forstå mennesket ud fra et tredjepersonsperspektiv er, at det enkelte menneske kun bliver opfattet på et niveau af generel fysisk natur og ikke en forståelse af et menneskeligt kropsligt subjekt som værende levende i en oplevelse af verden. I Merleau-Pontys kropsfænomenologi arbejdes der med et førstepersonsperspektiv og ud fra en forståelse af den levende krop, som værende det handlende levende subjekt, der er en kropslighed i verden (Merleau-Ponty 1997:17). Førstepersonsperspektiv skal forstås som det perspektiv, der opleves fra subjektets egne sanseerfaringer i verden (Ibid.:13, Merleau-Ponty 2005:64): "Sense experience is that vital communication with the world which makes it present as a familiar setting of our life." (Ibid.:61). Ud fra ovenstående forståelser af menneskets liv, der må forstås gennem dets sanseerfaringer, har Merleau-Ponty fokus på den levende krop som en eksistens i verden (Merleau-Ponty 1997:17).

Merleau-Ponty mener, at mennesket bør forstås ud fra et fokus på det *præobjektive syn*. Det præobjektive syn kan defineres som en erkendelse før stimuli og sanseindhold fra verden (Merleau-Ponty 1997:17). Det præobjektive syn er vigtigt at have fokus på, når man arbejder med mennesker, da det er det som bestemmer: "[...] hvad vore reflekser og perceptioner kan rette sig mod i verden, vore mulige operationers zone, vort livs fylde" (Ibid.). Et eksempel kunne her være, at for at forstå mennesker, som lever med handicap, må vi forstå deres udgangspunkt i kroppen, for eksempel om deres ene ben slæbes hen ad gulvet pga. spastiske lammelser. Dette er deres præobjektive syn - hvad menneskers forudsætning er i verden.

Shustermans Somaestetik

Jeg vil her kort præsentere Shustermans somaestetik. Denne teori giver mening at arbejde med for et borgercentreret og pragmatisk bud på, hvordan filosofi kan anvendes på virkeligheden, da somaestetikken er en pragmatisk teori, hvorigennem der direkte bør arbejdes med menneskers krop, da det er gennem den intelligente krop, mennesket opnår erfaringer. Shusterman lægger sig op ad en pragmatisk tradition, hvorfor somaestetikken skal være et direkte redskab, mennesket kan benytte i hverdagen, inspireret af Deweys pragmatisme om hverdagsaestetik (Shusterman 2012:42ff,54ff).

Shusterman er grundlæggeren af somaestetikken. Hans teori bygger på, at kroppen er essentiel for menneskets erfaring af verden, da det ligesom hos Merleau-Ponty er fra kroppen mennesket perciperer (Ibid.:3f). Kroppen og sindet fungerer på holistisk vis sammen i somaestetikken, hvorfor Shustermans teori er et brud med en kartesiansk dualisme mellem krop og sind (Lübcke 2010:470 & Shusterman 2012:26-27). I somaestetikken menes der, at mennesket har en bevidsthed gennem kroppen, og denne bevidsthed mener Shusterman mennesket vil få gavn af at arbejde yderligere med, da det er gennem kroppen, at mennesker opretholder dårlige vaner:

Somaesthetics, roughly defined, concerns the body as a locus of sensory-aesthetic appreciation (aesthesis) and creative self-fashioning. As an ameliorative discipline of both theory and practice, it aims to enrich not only our abstract, discursive knowledge of the body but also our lived somatic experience and performance; it seeks to enhance the understanding, efficacy, and beauty of our movements and improve the environment to which our movements contribute and from which they draw their energies and significance (Ibid.:27).

Somaestetikken udspiller sig i tre grene, herunder den analytiske -, den pragmatiske - og den praktiske somaestetik. Den analytiske somaestetik er den abstrakte teoretiske gren, som definerer somaestetikken ud fra, at

mennesket har en bevidsthed gennem kroppen. Den pragmatiske somaæstetik forklarer hvorledes mennesket vil få gavn af at øge bevidstheden gennem og i kroppen. Den praktiske somaæstetik handler om en konkret øvelse eller sportspraksis, som kan øge denne kropsliggjorte bevidsthed. Et eksempel på den praktiske gren kan være praksissen yoga (Ibid.:42ff).

Shusterman forstår mennesket som værende et kulturelt væsen, hvilket betyder, at han ikke vil fastlægge en universel somaæstetisk praksis, som kan være gældende for alle mennesker, da det er ud fra det enkelte menneskes egne vaner, krop og kultur, at det må søge en bevidsthed gennem et arbejde med sig selv (Ibid.:4).

Menneskets krop er indenfor somaæstetikken blandt andet et værktøj, som det kan arbejde med for at opnå sine mål. Derudover er kroppen også subjektet, hvilket som sagt betyder, at somaæstetikken vender sig væk fra en kartesiansk tradition, hvor menneskets sind bliver defineret som menneskets subjekt, mens kroppen blot er et dødeligt hylster (Ibid.:27). Shusterman gør her opmærksom på, at der er en kropsliggjort bevidsthed hos mennesket: "[...] the embodied consciousness that a living sentient body directs at the world and also experiences in itself (and through which it indeed can experience itself as both subject and object)" (Ibid.:197).

Herfra mener Shusterman, at via et fokus på menneskets kropsliggjorte bevidsthed vil det blive mere opmærksomt på sig selv, og hvad det kan gøre i og gennem sin krop. Dette fokus er centralt for somaæstetikken - hvis mennesket har fokus på sit kropsliggjorte selv, vil vi som mennesker kunne forbedre: "[...] traditional goals of knowledge, self-knowledge, virtue, happiness, and justice" (Ibid.:197).

Hvordan appliceres filosofisk teori på virkeligheden?

Fænomenologien og somaæstetikken er begge filosofiske teorier, som arbejder med den kropsliggjorte bevidsthed og ud fra et førstepersonsperspektiv. Disse teorier lægger et filosofisk grundlag for organisationen Enactlab S/I's

arbejde med at skabe initiativer og handlekraft for mennesker, primært minoriteter, i samfundet.

Enactlab blev grundlagt i oktober 2018 af Kristian Martiny, Jacob Nosell og David Eskelund Nielsen. Enactlab kan beskrives som et internationalt videns-lab. Enactlab arbejder gennem en vision om at skabe inklusion og handlekraft for især minoriteter, som bliver udeladt eller misforstået i samfundet. Organisationen arbejder med forskning, da de gerne vil blive klogere på de mennesker, de ønsker at hjælpe. Til gengæld ønsker Enactlab ikke kun at arbejde med forskning gennem en top-down-proces, de ønsker at inddrage de mennesker de vil hjælpe direkte i forskningsprocesserne og de projekter, som skal skabe bedre muligheder for de selvsamme mennesker i samfundet.

Det er blandt andet gennem dette fokus på at arbejde borgercentreret og med mennesker, at Enactlabs fænomenologiske og somaæstetiske teori bliver anvendt. Som præsenteret i Merleau-Pontys kropsfænomenologi, vil mennesker som bliver forstået gennem et tredjepersonsperspektiv blive set som objekter. For at forstå mennesker, og reelt set skabe viden, som kan bruges til løsninger af menneskers komplekse udfordringer i samfundet, kræver det et arbejde ud fra menneskers levede erfaring og derfor ud fra førstepersonsperspektivet gennem den kropslige erfaring (Merleau-Ponty 1997:17).

Både gennem somaæstetikken og fænomenologien gives der en forståelse af, at kroppen i sig selv er intelligent og erfarende. Det er ud fra kroppen menneskes erfaringer skal forstås af andre mennesker (Shusterman 2012:197 & Merleau-Ponty 1997:31f). Derfor har Enactlabs skabt begrebet om *embodied communication*, der kan oversættes til kropsliggjort kommunikation. *Embodied communication* betyder, at hvis vi skal kommunikere med hinanden og kommunikationen skal forstås hos en anden person, omkring hvordan verden erfares i andre kroppe, må kommunikationen berøre den anden persons kropsliggjorte bevidsthed (kropslige intelligens).

Et eksempel på Enactlabs *embodied communication* var, da Enactlab gerne ville sætte fokus på, at det er svært for mennesker med fysisk handicap at benytte sig af trapper. Samfundet er ikke tilgængeligt, eller kan fremstå ekskluderende for mennesker med fysisk handicap, hvis det offentlige rum er fyldt med trapper. I arbejdet med *embodied communication* kan Enactlab give mennesker uden fysisk handicap den kropslige erfaring af trapper. Gennem et projekt hvor Enactlab i samarbejde med en arkitektstuderende fra KADK udformede en trappe med skæve trin, kunne mennesker uden fysiske handicaps erfare følelsen af at gå på trapper, hvis man havde spastiske lammelser, som kan gøre det sværere at gå op eller ned ad en trappe.

Mennesker uden et fysisk handicap kan herigennem opnå en kraftfuld oplevelse gennem deres kropsliggjorte erfaring, hvilket sætter et aftryk og en bevidsthed i dem om livet med et fysisk handicap. Således kan Enactlab gennem disse kropsliggjorte erfaringer af trappen skabe bevidsthed om manglen på tilgængelighed i det offentlige rum for mennesker med fysisk handicap. Derigennem skaber Enactlab gennem fænomenologisk og somaestetisk teoretiske forståelser, processer der kan skabe handlekraft for mennesker ved at give kropsliggjort bevidsthed til andre borgere i samfundet om et problem nogle mennesker lever med i deres hverdag. Derpå kan der skabes initiativer til at udforme andre former for opstigninger end trapper.

Konklusion

I denne artikel har jeg fremstillet et problem omkring den manglende anvendelse af velargumenterede og gennearbejdede filosofiske teorier i samfundet. Jeg har præsenteret en løsning på dette problem gennem organisationen Enactlab S/I, som anvender de filosofiske teorier Merleau-Pontys kropsfænomenologi og Shustermans somaestetik.

Gennem kropsfænomenologien og somaestetikken arbejder Enactlab ud fra et førstepersonsperspektiv og ud fra en forståelse af, at kroppen er det levende subjekt. I disse teorier er menneskers krop i fokus, da det er gennem den intelligente krop, mennesket opnår erfaringer. Derfor må de processer som Enactlab arbejder med først og fremmest tage udgangspunkt i menneskers førstepersonsperspektiv i deres kropslige erfaring.

Enactlab har gennem somaestetik og fænomenologi udviklet *embodied communication*, som benytter sig af forståelsen for, at for at røre noget ved mennesker og skabe bevidsthed hos dem, må man kommunikere ved at give kropslige erfaringer. Gennem *embodied communication* kan man give mennesker kropslige erfaringer om andre menneskers levede liv, og herigennem kan man skabe bevidsthed og åbent sind imellem mennesker. Denne bevidsthed om andre menneskers liv kan derudover skabe projekter og initiativer for at udvikle for eksempel bedre tilgængelighed for mennesker med et fysisk handicap i samfundet.

Litteraturliste

Lübcke, Poul. 2010. Politikens Filosofi Leksikon. Gyldendals Bogklubber.

Merleau-Ponty, Maurice. 1997. Kroppens fænomenologi. DET lille FORLAG.

Merleau-Ponty, Maurice. 2005. Phenomenology of Perception. London and New York: Routledge & Kegan Paul.

Shusterman, Richard. 2012. Thinking Through the Body - Essays in Somaesthetics. Cambridge University Press

Sejten, Anne. 2018. "From Hume's "Delicacy" to Contemporary Art" The Nordic Journal of Aesthetics, 26(54).

Institut for Kommunikation. Forskning. Filosofi. Senest besøgt 14-10-2019. <https://komm.ku.dk/forskning/filosofi/>